

Investigating the role of resilience on tourism during the crisis of epidemics (case study: Shiraz city)

Hossein Azizi¹ | Mohammad Reza Rezaei^{2✉} | Hassan Oroji³

1. Associate Professor, Department of Geography. E-mail: azizi.h.66@gmail.com
2. Corresponding author, Assistant Professor, Department of Geography. E-mail: mrezaei@yazd.ac.ir
3. Authors' Academic Degrees, Department of Institution. E-mail: oroji.hasan@gmail.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 12 March 2023

Received in revised form 17
December 2023

Accepted 20 December 2023

Published online 20 November
2024

Keywords:

tourism, resilience, epidemic,
Shiraz

Tourism becomes the largest and most diverse industry in the world, which, as the main source of income and work, plays an important role in the economic growth of the countries of the world. Accidents and crises play the role of inhibiting the development of the industry. Epidemics are distinguished from other crises by the fact that they usually leave the local government. Resilience strategy for quick recovery of destinations affected by the crisis has been introduced. Therefore, it is necessary to conduct a research with the aim of investigating the role of resilience in the epidemic crisis in tourist cities. The present research method is analytical-descriptive in nature and it is a survey type by completing a questionnaire. At first, the path analysis model was used to determine the factors on the tourism resilience of the studied city (Shiraz) during the epidemic crisis. Therefore, according to the number of research criteria, the multiple regression test was implemented, which was directly considered first. The combination of resilience (economic, socio-cultural, infrastructural and institutional-management) is determined as an independent variable on Shiraz as dependent changes. It is considered indirect in the next steps. In the stages of direct research, it was found that 71% of the variance of the epidemic crisis is explained and that it affects all valuable research indicators. In this, it is especially important to the socio-cultural index and the indirect effect related to the economic index. In total, the socio-cultural, economic, structural, and management institutional indicators respectively deal more with the research related to the research.

Cite this article: Azizi, H., Reza Rezaei, M., & Oroji, H. (2024). Investigating the role of resilience on tourism during the crisis of epidemics (case study: Shiraz city). *Journal of Geography and Planning*, 28 (89), 285-301. <http://doi.org/10.22034/gp.2023.55660.3116>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/gp.2023.55660.3116>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

Introduction

Tourism as one of the sources of income and creating employment is an important driving force for development (Safari Ali Akbari&Sadeghi, 2022:125). However, the tourism industry cannot continuously play a role in the development of society.

Sometimes disasters and crises occur that disrupt calculations and slow down or stop the growth of tourism (Jang & Kim, 2022:530). In the meantime, one of the crises are epidemics. One of the characteristics that distinguish this type of crisis from other crises is that it starts from the local scale and progresses to the global scale and involves many countries (Su et al, 2022:1).

In the meantime, the city of Shiraz, as one of the world-renowned tourist destinations, will not be exempted from this crisis. For example, during the outbreak of the corona virus in the country and the city of Shiraz, the tourism industry became stagnant and this caused a large number of people working in this industry to become unemployed.

Therefore, certain strategies should be used to minimize the impact of such crises and to quickly return the tourism industry to its previous position. Various strategies have been introduced by researchers. One of these strategies that many researchers emphasize is resilience strategy.

As a result, it becomes necessary to examine the role of resilience strategy in the epidemic crisis in tourist cities. Therefore, the aim of the present research is to answer the question of how and how much the resilience strategy can be effective in the time of crisis in the tourist city of Shiraz.

Data and Method

The current research is practical in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of nature and method. According to the nature of the topic and the investigated indicators, the approach governing this research was a survey type, which was conducted using a questionnaire completed by citizens and tourists. In terms of relationships between variables and evaluation of the type and intensity of correlation, it is a type of correlation studies in which correlation relationships between independent and dependent variables are evaluated.

Results and Discussion

According to the respondents, the most important aspects during the epidemic crisis are economic, infrastructure, socio-cultural and finally institutional-management aspects. In the economic dimension, the indicator of the amount of income from the tourism sector has the greatest effect on the resilience of the city of Shiraz during the crisis, and the least is the indicator of the dependence of the host city on the tourism economy. According to the respondents, in the socio-cultural dimension during the epidemic crisis in Shiraz city, the use of advertising and media in order to attract tourists, in the infrastructure dimension, the indicator "the presence of necessary medical equipment in the host city" in the institutional-management dimension, the training of capable managers during the epidemic crisis can have the most positive effect on resilience.

In measuring the direct effects of socio-cultural, economic, infrastructure, and finally institutional-management criteria, respectively, they have the largest contribution in predicting the dependent variable. The correlation between resilience indicators as an independent variable on the dependent variable (tourism) is 0.890, which is a strong

correlation. There is a significant linear relationship between the independent variables and the dependent variable at the 95% level.

In order to obtain the influencing factors on the resilience of Shiraz tourism against the epidemic crisis, the path analysis method has been used. The results indicate the absence of multi-linearity between the independent variables, and therefore, the direct effects obtained for each independent variable are reliable. In general, in the direct and indirect effects of the correlation coefficient of the resilience indicators, the socio-cultural index has the highest correlation coefficient among the resilience indicators, which indicates the most influential index on the epidemic crisis in Shiraz tourism.

Conclusion

Contrary to the opinion of many researchers who pay special attention to economic indicators, in this research it is clear that socio-cultural indicators are more important than economic indicators in resilience against the epidemic crisis. The indicators of socio-cultural dimension during the epidemic crisis should be specially considered. But this issue is not the reason for the unimportance and low importance of other dimensions. Governments should pay attention to all this when a crisis occurs. Even the institutional-management dimension, which has the least impact on the epidemic crisis among the resilience indicators, should also be taken into consideration.

References

- Jang, S., Kim, J. (2022), Remediating Airbnb COVID-19 disruption through tourism clusters and community resilience, *Journal of Business Research*, 529-542
- Safari Ali Akbari, M., Sadeghi, H. (2022), Explaining the resilience of cities against infectious diseases (Covid-19) (case study: Zanzan city); *Environment preparation*, 127-152 (In Persian)
- Su, D.N., Truong, T.M., Luu, T.T., Thi Huynh, H.M., O'Mahony, B. (2022); Career resilience of the tourism and hospitality workforce in the COVID-19: The protection motivation theory perspective; *Tourism Management Perspectives*; 1-12

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بررسی نقش تاب آوری بر گردشگری در زمان بحران اپیدمی‌ها (مطالعه موردی: شهر شیراز)

حسین عزیزی^۱ | محمد رضا رضایی^۲ | حسن اروچی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه یزد، رایانامه: azizi.h.66@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار دانشگاه یزد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه یزد، رایانامه: mrezaei@yazd.ac.ir

۳. استادیار دانشگاه یزد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه یزد، رایانامه: hassan.oroji@yazd.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۲۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۳۰

کلیدواژه‌ها:

گردشگری،
تاب‌آوری،
اپیدمی،
شهر شیراز

امروزه گردشگری بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت دنیا محسوب می‌شود که به مثابه منبع اصلی درآمد و اشتغال، نقش مهمی در رشد اقتصادی کشورها دارد. سوانح و بحران‌ها نقش بازدارندگی توسعه گردشگری را بازی می‌کنند. در این بین اپیدمی‌ها به این خاطر که معمولاً فراتر از مقیاس محلی، کشورها را متأثر می‌کنند از سایر بحران‌ها متمایز می‌باشد. استراتژی تاب‌آوری جهت بازیابی سریع مقاصد تحت تأثیر بحران معرفی شده است. بنابراین ضرورت انجام پژوهشی با هدف بررسی نقش تاب‌آوری در بحران اپیدمی در شهرهای گردشگری ایجاب می‌نماید. روش تحقیق حاضر از نظر ماهیت تحلیلی-توصیفی می‌باشد و از نوع پیمایشی از طریق تکمیل پرسشنامه انجام شده است. در ابتدا برای مشخص کردن عوامل مؤثر بر تاب‌آوری گردشگری شهر مورد مطالعه (شیراز) در زمان بحران اپیدمی، از مدل تحلیل مسیر استفاده شد. از همین رو و با توجه به تعداد معیارهای تحقیق، آزمون رگرسیون چندگانه اجرا شد که ابتدا اثرات مستقیم مدنظر قرار گرفته شد. اثرات ابعاد تاب‌آوری (اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیرساختی و نهادی-مدیریتی) بعنوان متغیر مستقل بر گردشگری شیراز بعنوان متغیر وابسته محاسبه گردید. در مراحل بعدی اثرات غیرمستقیم در نظر گرفته شد. در مرحله اثرات مستقیم معلوم شد که معیارهای تحقیق ۷۱٪ از واریانس بحران اپیدمی را تبیین می‌کنند و اینکه تمام شاخص‌های تحقیق بر متغیر وابسته تأثیر معناداری دارند و بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته رابطه خطی معناداری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد. در این خصوص بیشترین تأثیر مستقیم مربوط به شاخص اجتماعی-فرهنگی و بیشترین تأثیر غیرمستقیم متعلق به شاخص اقتصادی است. در مجموع شاخص فرهنگی-اجتماعی بیشترین ضریب همبستگی را در بین شاخص‌های تاب‌آوری داراست که نشانگر تأثیرگذارترین شاخص بر بحران اپیدمی در گردشگری شهر شیراز است. شاخص اقتصادی در درجه دوم قرار دارد. در نهایت شاخص‌های زیرساخت و نهادی-سازمانی با فاصله‌های کم در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

استناد: عزیزی، حسین؛ رضایی، محمد رضا؛ و اروچی، حسن (۱۴۰۳). بررسی نقش تاب‌آوری بر گردشگری در زمان بحران اپیدمی‌ها

(مطالعه موردی: شهر شیراز). *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۸ (۸۹)، ۲۸۵-۳۰۱.

<http://doi.org/10.22034/gp.2023.55660.3116>

مقدمه

گردشگری بعنوان یکی از منابع درآمد و ایجاد اشتغال یک نیروی محرکه مهم برای توسعه است (صفری علی اکبری و صادقی، ۱۴۰۰: ۱۲۵). این صنعت زمانی که فعالیت‌های دیگر بخش‌های اقتصادی در حال کاهش باشد جایگزین مناسبی برای آنها و برای توسعه است. همچنین آن برای ایجاد تعادل بین توسعه پایدار و ارتقای سطح کیفیت زندگی جامعه، با اهمیت است (Yin&Li, 2021:2). بدین سبب بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاستمداران، گردشگری را بعنوان یک رویکرد مطمئن با چشم‌انداز روشن برای توسعه دائمی معرفی کرده‌اند (Santos&Teixeria, 2020:762). علاوه بر این بشر با گسترش گردشگری چیزی فراتر از اقتصاد بدست آورده و آن گسترش صلح و دوستی و حفظ حقوق انسان و طبیعت و ارتقای سطح فرهنگ و هنرها است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۳: ۷). در شرایط حاضر این ارزش‌ها لازم و ملزوم اقتصاد و باعث شکوفایی آن شده‌اند. در بسیاری از کشورها به گردشگری، بویژه گردشگری شهری، بعنوان یک نماد هویت فرهنگی، طبیعی و انسانی نگریسته می‌شود (تقی‌زاد فانید و مقنی جانسوز، ۱۴۰۰: ۸۴).

با این وجود صنعت گردشگری همیشه نمی‌تواند رو به رشد باشد و بصورت مستمر در توسعه جامعه نقش ایفا نماید. گاهی سوانح و بحران‌هایی رخ می‌دهند که محاسبات را به هم می‌ریزند و رشد گردشگری را کند یا متوقف یا حتی رو به کاهش می‌نماید. سوانح همیشه در طول تاریخ همراه انسان بوده و نسل بشری متحمل آسیب‌های ناشی از آنها بوده است (Jang&Kim, 2022:530). سوانح و بحران‌ها تأثیر منفی بزرگی برای گردشگری، بویژه برای کشورهای که بشدت به صنعت گردشگری وابسته هستند، می‌گذارند (Cartier&Taylor, 2020:4). در این بین یکی از بحران‌های طبیعی بیماری‌های همه‌گیر (اپیدمی)^۱ هستند. از ویژگی‌هایی که این نوع از بحران را با سایر بحران‌ها متمایز می‌کند این است که از مقیاس محلی شروع می‌شود و تا حد مقیاس جهانی پیشروی و بسیاری از کشورها را درگیر خود می‌کند (Su et al, 2022:1). اخیراً (دسامبر ۲۰۱۹) اولین ابتلای به ویروس کرونا از کشور چین (شهر ووهان) گزارش شد که سرانجام در بیش از ۲۰۰ کشور جهان شیوع پیدا نمود و گردشگری را تحت تأثیر خود قرار داد (Yang et al, 2021:2).

اپیدمی‌ها بطور قابل توجهی بر ادراک خطر افراد نسبت به سفرهای جهانی تأثیر گذاشته و نحوه درک گردشگران از سفر و گردشگری را تغییر داده است (Okafor et al, 2022:2). شیوع اپیدمی در مقاصد، تصاویر منفی از مقصد را در ذهن گردشگران ایجاد می‌کند و آن‌ها را از رفتن به آنجا دلسرد می‌کند و گردشگران مقصد دیگری را جایگزین آن می‌کنند (Boto-García&Mayor, 2022:3). همچنین در زمان شیوع اپیدمی در مقاصد، سایر دولت‌ها پروازهای خود را به آنجا متوقف می‌کنند و به شهروندان خود توصیه می‌کنند که به آنجا سفر نکنند (Han et al, 2022:356). جدا از اجبار دولت‌ها به عدم سفر شهروندان خود تحقیقات نشان داده که شیوع اپیدمی‌ها باعث می‌شود تا مردم نسبت به گذشته هوشیارتر شوند و از حضور در مکان‌های شلوغ بپرهیزند. این امر می‌تواند باعث تغییر ذهنیت در رفتار مسافرتی گردشگران شود و در نتیجه با اجتناب از مقاصد پرجمعیت و گردشگری انبوه به سمت مقاصد دورافتاده و کم جمعیت‌تر متمایل شوند (Chen et al, 2021:2). از طرفی دیگر ساکنان نیز ممکن است کمتر از گردشگران استقبال کنند و از توسعه گردشگری کمتر حمایت نمایند. در نتیجه اپیدمی‌ها نقش مهمی در تغییرات اجتماعی و اقتصادی دارند (Park et al, 2022:3).

در این میان شهر شیراز نیز بعنوان یکی از مقاصد گردشگری که آوازه جهانی دارد از این امر مستثنی نخواهد بود. مثلاً در زمان شیوع ویروس کرونا در کشور و شهر شیراز، صنعت گردشگری رکود پیدا کرد و این امر سبب بیکار شدن تعداد زیادی از افراد شاغل در این صنعت شد. بنابراین استراتژی‌های خاصی را باید بکار برد تا تأثیر چنین بحران‌هایی به حداقل برسد و صنعت گردشگری بسرعت به موقعیت قبل بازگردد. استراتژی‌های مختلفی از سوی محققان معرفی شده است. یکی از این استراتژی‌ها که بسیاری از برنامه‌ریزان و پژوهشگران بر آن تأکید دارند، استراتژی تاب‌آوری است. در نتیجه بررسی نقش استراتژی تاب‌آوری در بحران اپیدمی در شهرهای گردشگری ضرورت می‌یابد. برای بررسی موضوع مذکور از روش تحلیل مسیر جهت سنجش

¹ Epidemic

ارتباط بین متغیرهای پژوهش استفاده خواهد شد. بنابراین هدف از پژوهش حاضر این است که نقش تاب‌آوری در بحران اپیدمی در شهرهای گردشگری (مورد مطالعه: شهر شیراز) بررسی شود. در واقع پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که استراتژی تاب‌آوری چگونه و چقدر می‌تواند در زمان بحران در شهر گردشگری شیراز مؤثر باشد.

برخی از محققین داخلی و خارجی پژوهش‌هایی را در این زمینه انجام دادند. میرتقیان رودسری و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهش خود به بررسی نگرش و رفتار جامعه میزبان نسبت به حضور گردشگران در دوران شیوع کووید-۱۹ در مقصد گردشگری رامسر پرداختند. آنها به این نتیجه رسیدند که با وجود آنکه نگرش اغلب مردم رامسر به حضور گردشگران در این دوران منفی بوده، عده‌ای با تأکید بر وابستگی معیشت و اقتصاد شهر به گردشگری، معتقد بودند می‌توان پذیرای گردشگران بود؛ در عین حال، سلامت مردم شهر در اولویت است. کروی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی تأثیر عوامل ذهنی بر تمایلات گردشگران به سفر در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ به مقصد گردشگری رامسر پرداختند. نتایج حاکی از آن است که خودکارآمدی ادراکی گردشگران بر درک آنها از کووید-۱۹ تأثیر منفی می‌گذارد. بعلاوه ادراک گردشگران از کووید-۱۹ بر ادراک شناختی و احساسی خطر سفر و نیز تمایلات گردشگران تأثیر مثبت گذاشته است. خسروی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «بررسی مدل سازگاری رفتاری صاحبان کسب و کارهای حوزه گردشگری استان کرمانشاه در رویارویی با بحران کووید-۱۹» تلاش داشتند تا راه‌هایی که بتواند از راه اشتراک‌گذاری تجارب، رفتارهای سازگاران این بحران را مدیریت کرده و تداوم فعالیت کسب و کارهای حوزه گردشگری را در شرایط بحران تسهیل نماید را بیابند. نتایج نشان داد که رفتارها شامل دو دسته رفتارهای سازگاران و واکنشی و رفتارهای سازگاران برنامه‌ریزی شده بودند که سازگاری واکنشی زمینه نابودی کسب و کارها در بلندمدت و سازگاری برنامه‌ریزی شده زمینه رشد و توسعه کسب و کارها در بلندمدت را فراهم می‌ساختند. حیدری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تبیین تاب‌آوری شهرها در برابر بیماری‌های عفونی (کووید-۱۹) به دنبال تاب‌آوری شهرها در برابر بیماری‌های عفونی بودند تا تمام آثاری را که بیماری‌های عفونی می‌تواند بر شهرها ایجاد کند، شناسایی و در نهایت بهترین راهکارهای مقابله را ارائه دهند. نتایج تحقیق نشان داد که تعطیلی حرفه‌های کوچک، ناتوانی اقشار ضعیف در تامین مایحتاج زندگی، اثرات روحی و روانی نامطلوب در شهروندان در معرض بیماری، کمیابی و اختکار مواد غذایی-درمانی، تعطیلی و تعلیق فعالیت‌های آموزشی، ناهماهنگی نهادهای مدیریت شهری مقابله با کرونا، اثر معکوس رشد تراکمی در برابر بیماری عفونی، مهم‌ترین اثرات بیماری عفونی بر شهرها بوده‌اند، در این راستا عملکردهایی جهت کنترل و تاب‌آوری شهر قبل و بعد از شکست ارائه شده‌اند که نتایج حاصل از آن‌ها موفقیت‌آمیز بوده‌اند.

اما برخی از منابع خارجی به بررسی رابطه بین گردشگری و بحران اپیدمی پرداخته‌اند، اما نقش تاب‌آوری را در این رابطه مورد بررسی قرار ندادند. مثلاً مک کرچر و چون^۱ (۲۰۰۴) به بررسی اپیدمی سارس و تأثیر آن بر گردشگری کشورهای آسیایی پرداختند. نویسندگان به این نتیجه رسیده‌اند که در جهت مقابله با چنین بحران‌هایی همکاری بین‌المللی ضرورت دارد و عدم هماهنگی سبب درگیر شدن سایر کشورها با اپیدمی می‌گردد. او و همکارانش^۲ (۲۰۰۵) اثر سارس را بر صنعت گردشگری هنگ‌کنگ مورد مطالعه قرار دادند. نتایج حاکی از آن بود که هر نوع شوک برونزا مانند اپیدمی SARS می‌تواند تأثیر دائمی بر تعداد ورود گردشگران داشته باشد. سیفولو^۳ (۲۰۱۵) آسیب‌های گردشگری ناشی از اپیدمی ابولا را مورد بررسی قرار داد. از نظر او مبارزه با شیوع بیماری‌های همه‌گیر باید در برنامه توسعه ملی تعبیه شود و در صورت عدم برنامه‌ریزی و سرعت عمل، کنترل بیماری با مشکل روبرو خواهد شد. نوولی و همکارانش^۴ (۲۰۱۸) بحران گردشگری ناشی از اپیدمی ابولا را در کشور گامبیا مطالعه نمودند. از نظر آنها وجود کارگروه‌های پزشکی جهت شناسایی بیماری‌های همه‌گیر که تشخیص زودهنگام داشته باشند کمک بزرگی در مهار بیماری خواهد داشت. بعد از شیوع ویروس کرونا در سال ۲۰۲۱، پژوهش‌های بسیاری در مورد تأثیر این ویروس

1. McKercher&Chon

2. Au et al

3. Sifolo

4. Novelli et al

بر گردشگری انجام شد و تعداد اندکی نیز تاب‌آوری در برابر آن را بررسی کردند. مثلاً شارما و همکاران^۱ (۲۰۲۱) چارچوبی را برای تاب‌آوری در برابر ویروس کرونا پیشنهاد کردند. این چارچوب دارای چهار عامل برای ایجاد تاب‌آوری است: واکنش دولت، نوآوری، حس مکان و اعتماد. یا سو و همکاران^۲ (۲۰۲۲) در پژوهش خود تأثیر شیوع بیماری کرونا را بر روی گردشگری بررسی نمودند و به این نتیجه رسیدند که با توجه به جهان شمول بودن این ویروس، تأثیر قابل توجهی بر روی گردشگری داشته است و حتی صنایع دیگر را متأثر ساخته است. الان و همکاران^۳ (۲۰۲۲) در پژوهش خود متوجه شدند که تقاضاهای گردشگری داخلی می‌تواند تأثیر بسزایی در کاهش ضررهای اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر گردشگری شود.

مبانی نظری

بحران در گردشگری

در گردشگری تعاریف مختلفی از بحران شده است. برخی تعاریف بحران را با شمارش تعداد گردشگران اندازه‌گیری می‌کنند. مثلاً حال اظهار داشت: «هر دوره‌ای که تعداد گردشگر بین‌المللی فقط ۰.۲٪ کمتر شود اغلب به عنوان یک بحران برای صنعت توصیف می‌شود». انجمن مسافرتی آسیا اقیانوس آرام (پاتا) (۱۹۹۱) بحران گردشگری را چنین توصیف می‌کند: «یک فاجعه، چه طبیعی و چه انسان ساخت، که پتانسیل ایجاد نابسامانی کامل صنعت گردشگری را دارد» (Ritchie & Jiang, 2019: 5).

فاکتر اظهار می‌دارد که «گردشگری، به عنوان یک حوزه فعالیت انسانی، کمتر از سایر فعالیت‌ها مستعد بحران نیست». در واقع صنعت گردشگری در یک محیط آشفته فعالیت می‌کند که در آن رویدادهای مختلف در سطوح جهانی، منطقه‌ای و محلی پیامدهای عمده‌ای برای موفقیت آن دارند. این رویدادها خواه جنگ باشد، بحران زیرساختی، فعالیت‌های تروریستی، سوانح طبیعی، بیماری‌های همه‌گیر (اپیدمی) و یا سایر رویدادها همه آنها عواقب سریع و منفی در گردشگری دارند (Duro et al, 2022: 1). بحران‌ها و سوانح گردشگری پدیده جدیدی نیست؛ نکته جدید این است که اخبار سوانح و بحران‌ها در عصر ارتباطات، بطور لحظه‌ای در سراسر جهان پخش می‌شود و این امر می‌تواند صنعت گردشگری را تحت‌الشعاع قرار دهد. شایان ذکر است که گردشگری مانند یک سیستم عمل می‌کند؛ زیرا مجموعه‌ای از صنایع را شامل می‌شود و یک بحران در یک بخش صنعت می‌تواند بخش‌های دیگر را تحت تأثیر خود قرار دهد (Romao, 2020: P3).

با این وجود تأثیر بحران‌ها و سوانح موجود در گردشگری بر اساس ماهیت، بزرگی و مقیاس آنها می‌تواند پیچیده باشد. برخی از حوادث دوره بهبودی کوتاهی دارند (مثل حملات تروریستی)، در حالی که برخی دیگر مانند زمین‌لرزه که به زیرساخت‌ها و ارتباطات آسیب می‌رسانند سالها طول می‌کشد تا جوامع بهبود یابند. متعاقباً پاسخ و بهبود نیز بر اساس ماهیت و مقیاس تأثیر بحران متفاوت خواهد بود (Quynh Pham, 2021: 211). بنابراین درک ماهیت بحران (ذاتی در مقابل بیرونی، ناشی از انسان در برابر طبیعی)، نوع (بیولوژیکی، فناوری، اقتصادی یا اقلیمی) و مقیاس (محلی، منطقه‌ای یا ملی) برای بدست آوردن بینش عمیق‌تر در تحقیقات ضروری است. با شناخت ماهیت و مقیاس سوانح و بحران‌ها بهتر می‌توان به مدیریت آنها و انتخاب بهترین استراتژی جهت مقابله کمک کرد (Ritchie & Jiang, 2019: 5). همان‌گونه که گفته شد تأثیر بحران به مقیاس آن بستگی دارد. ویلیامز و بالو (۲۰۱۵) بیان می‌کنند که بررسی خطرات گردشگری در مقیاس مختلف باید انجام شود تا درک ما از بحران‌ها و تأثیرات آنها را عمیق‌تر کند. در سطح محلی تأثیرات یک بحران بومی شده و ممکن است تأثیر کمی در سطح ملی داشته باشد. در سطح منطقه اثرات را می‌توان در مناطق احساس کرد و ممکن است منجر به اثرات آن برای کشور شود. گاهی بحران مرزها را در می‌نوردد و کشورها و قاره‌های مختلف را درگیر می‌کند، مثل بحران اپیدمی‌ها (Rossello et al, 2020: 3).

¹. Sharma et al

². Su et al

³. Allan et al

بحران اپیدمی در گردشگری

با وجود این که همه‌گیری‌ها نسبت به سایر سوانح و بحران‌ها نادر است، اما می‌تواند بسرعت در مرزهای جغرافیایی گسترش یابد. اهمیت اپیدمی بطور آشکار به میزان خسارت، احتمال و دفعات عود و سازگاری جوامع آسیب‌دیده بستگی دارد (Cao et al, 2019:56). اپیدمی و گردشگری کاملاً بهم پیوسته‌اند؛ زیرا گردشگری نقش مهمی در گسترش بیماری‌های همه‌گیر بین مقاصد دارند (Jiang et al, 2022:2). گردشگران جزو آن دسته از افرادی هستند که در مراحل اولیه شیوع بیماری متأثر و ناقل بیماری می‌شوند و سرانجام، گردشگری قربانی می‌گردد. هنگامی که بیماری مسری در مقاصد گردشگری پدیدار شود، تأثیر احتمالی آن در اقتصاد نه تنها آن مقصد بلکه یک کشور و حتی کشورهای همسایه و در مواردی کل جهان می‌تواند به شکل اثرات مستقیم یا غیرمستقیم ظاهر شود (Lindsay-Smith et al, 2022:3). اثرات مستقیم ناشی از یک بیماری مسری شامل کاهش در نیروی کار گروه‌های آسیب‌پذیر بدلیل عوارض بالای نسبی و میزان مرگ و میر یا ترس است. از طرف دیگر، تأثیرات غیرمستقیم ناشی از تغییرات رفتاری افراد است. این تغییرات رفتاری شامل اجتناب از فعالیت‌های اوقات فراغت از ترس آلودگی است که به نوبه خود منجر به کاهش مصرف کالاها و خدمات می‌شود و در نهایت سبب کاهش اشتغال می‌شود (Wieczorek-Kosmala, 2022:3). در واقع همه‌گیری جهانی جدای از تأثیر قابل توجهی بر توانایی بخش گردشگری برای عملکرد عادی، منجر به از دست‌دادن مشاغل در بخش گردشگری، کاهش درآمد کسب‌وکارها در صنعت گردشگری و همچنین از دست‌دادن درآمد مالیاتی برای دولت‌ها خواهد شد (Soliku et al, 2020:3). از این رو اپیدمی‌ها پیشرفت‌های حاصل شده از گردشگری در راستای اهداف توسعه پایدار را به عقب بر می‌گردانند (Sharma et al, 2020:2).

از آثاری که اپیدمی‌ها بر گردشگری دارد می‌توان به ایجاد و شیوع ترس اشاره کرد. در این خصوص ایشلبرگر (۲۰۰۷) اظهار داشت هنگامی که SARS در سال ۲۰۰۳ شیوع یافت، عموم مردم آمریکا، به بیماری همه‌گیر ترس و نه بیماری آلوده شده بودند. در واقع وحشت سریع‌تر از خود بیماری پخش می‌شود. برای گردشگران زمانی که اپیدمی در مقصدی رخ می‌دهد تجربه مرگ به دور از محیط خانه شخصی، بسیار سخت است (Jooa et al, 2019:56). غربالگری خروج و ورود ممکن است درک مسافران از امنیت را بالا ببرد، اما یک اثر جانبی ناخواسته ممکن است ایجاد شود و آن دلسرد کردن مسافرت برای افرادی باشد که تمایل به ریسک سفر ندارند؛ بدلیل اینکه مسافرت با شانس قرنطینه شدن و اختلال در برنامه‌ها و تعطیلات با هزینه سنگین همراه شود. مثلاً در زمان شیوع ویروس کرونا دولت تایلند به گردشگران دستور داد که در تمام مدت از ماسک صورت استفاده کنند یا تا شش ماه حبس روبرو شوند. همچنین هشدار داد که اگر یک مسافر در حال ورود علائم مشابه کرونا را نشان دهد، تمام مسافران به مدت دو هفته در قرنطینه خواهند بود (Quynh Pham, 2021:212). برخی از کشورها یک دوره قرنطینه ۱۴ روزه را برای بازگشت ساکنین که از کشورهای آلوده بازدید کرده بودند تحمیل کردند. علاوه بر این تأثیر این ویروس آنقدر زیاد بود که پس از مهار آن بر اساس آمار سازمان گردشگری جهانی (WTO)، در سال ۲۰۲۰ حدود یک میلیارد سفر بین‌المللی نسبت به سال مشابه قبل از شیوع این بیماری (۲۰۱۹) کمتر انجام شد که این مقدار ۷۴ درصد افت را نشان می‌دهد. و بالاخره توسعه مداوم گردشگری بعد از ۱۰ سال رو به افول رفت که این میزان در تاریخ گردشگری بی‌سابقه بوده است. در مدت شیوع این ویروس ۲۷ درصد مقاصد جهان مرزهای خود را بطور کامل بر روی گردشگران بستند و ۱۰۰ درصد مقاصد جهان محدودیت‌هایی را برای گردشگری اعمال نمودند. حدود ۱۲۰-۱۰۰ میلیون شغل در خطر قرار گرفت و ۱.۳ تریلیون دلار به صادرات جهانی صدمه وارد شد (UNWTO.ORG). در نتیجه می‌توان گفت اپیدمی‌ها می‌توانند تغییرات شگرفی در صنعت گردشگری بوجود آورند.

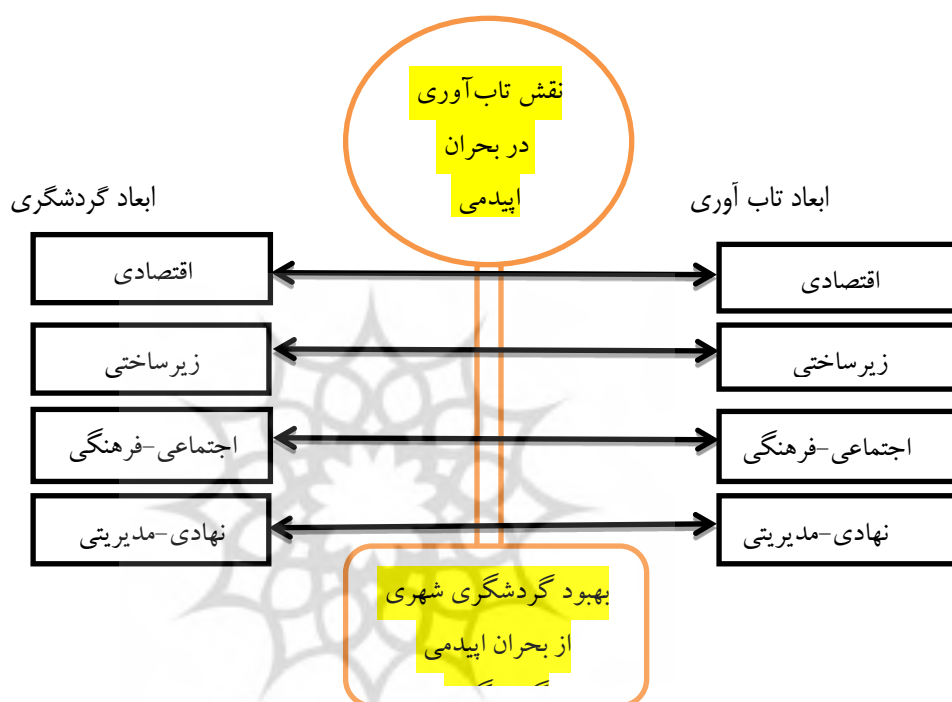
استراتژی تاب‌آوری در گردشگری

گردشگری می‌تواند با مدیریت خوب و استراتژی مناسب در مدت کوتاهی پس از گذشت اوضاع تهدیدآمیز، به سرعت بازگردد؛ اگرچه بازیابی این صنعت از یک بحران بسیار پیچیده‌تر از سایر صنایع است (Cartier&Taylor, 2020:P4). با وجود اینکه خطرات را نمی‌توان از بین برد، اما می‌توان آنها را کاهش داد. همه بحران‌ها نیاز به مدیریت مناسب دارند تا مقصد و گردشگری بتوانند پاسخ دهند، بازیابی شوند، درس بگیرند، برنامه‌ریزی‌های آینده را بهبود بخشند و استراتژی‌های مؤثر را پیاده‌سازی کنند (Choi et al, 2021:P2). اما بدلیل ماهیت تکه‌تکه شده بخش گردشگری، همچنین ویژگی‌های منحصر به فرد و مدت زمان هر

بحران تدوین و اجرای سیاست‌ها و استراتژی‌های موفق مدیریت بحران پیچیده است (Gabriel-Campos et al, 2021: P418). استراتژی‌های مقابله با بحران بسته به فشار زمان، میزان کنترل و مقیاس رویداد متفاوت خواهد بود. اکثر استراتژی‌های بازبایی گردشگری واکنشی است و بطور کلی شامل بسته‌های کمک دولت است. بازبایی مقصد بسیار وابسته به درک بحران است (Jang&Kim, 2022: P530).

در این راستا ریچی (۲۰۰۴) خاطر نشان کرد تصمیمی که قبل از وقوع بحران اتخاذ شود، مدیریت مؤثرتری را در طول بحران ایجاد می‌کند، این امر به معنای برنامه‌ریزی قبل از بحران است. علاوه بر این، پیچ و همکاران (۲۰۰۶) پیشنهاد کردند که مسئولان مدیریت گردشگری باید استراتژی‌های واکنشی مناسبی را تدوین کنند، بطوری که هر مقصدی می‌تواند برای هرگونه شیوع بیماری آماده شود، بدون اینکه به تصویر آن به عنوان مکانی برای بازدید آسیب برساند (Rossello et al, 2020: 3). در این میان یکی از استراتژی‌های جدید مؤثر در توسعه گردشگری، استراتژی تاب‌آوری است. با توجه به این که سوانح مختلف می‌تواند روند رو به رشد گردشگری را دچار اختلال نماید این نوع استراتژی سبب می‌گردد تا جامعه گردشگری خود را سریع بازبایی نماید (Romao, 2020: P3). استراتژی تاب‌آوری ارمغان تحول مدیریت مخاطرات دهه حاضر است. امروزه دیدگاه‌ها و نظریه‌های مدیریت سوانح و توسعه پایدار بدنبال ایجاد جوامع تاب‌آور در برابر سوانح هستند. از این رو از دیدگاه بسیاری از محققان، تاب‌آوری یکی از مهمترین و مؤثرترین استراتژی‌ها برای رسیدن به پایداری و توسعه است (Huck et al, 2020: P2). تداوم حیات در سیستم‌های شهری وابسته به تداوم کارکردهای آن است. از این رو تاب‌آوری ظرفیت شهر را برای تدام کارکردها مشخص می‌کند (نقیلو و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۵۲). تاب‌آوری بدین مفهوم است که جامعه بتواند در برابر سوانح شدید ایستادگی کند، بدون اینکه صدمه جدی ببیند، قدرت تولید یا کیفیت زندگی را از دست دهد و کمک زیادی از خارج از جامعه دریافت کند (Chelleri&Baravikovab, 2021: P3). بنابراین تاب‌آوری بعنوان استراتژی و روش جدید جهت ایمن‌سازی شهرها معرفی شده است. از این رو، برای دستیابی به هدف ایمن‌سازی شهرها، گنجانیدن برنامه‌های افزایش تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری شهروندان و جامعه که در معرض مخاطرات و سوانح هستند در طرح‌های توسعه شهری ضرورت دارد (Wardekkera et al, 2020: P3). اما با توجه به این که هر شهری ویژگی‌های ویژه خود را دارا می‌باشد، بنابراین نوع تاب‌آوری با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی و محیط زیستی آن با سایر شهرها متفاوت خواهد بود. مثلاً تاب‌آوری شهرهای گردشگری با شهرهای صنعتی، بندری، زیرساختی و ... متفاوت است (Shekari et al, 2022: 3). بطور کلی در شهرهای گردشگری سوانح و بحران‌ها معمولاً تأثیرات منفی شگرفی بر توسعه گردشگری آنها بر جای می‌گذارد. همانطور که در سال ۲۰۰۵ طوفان کاترینا، سونامی جنوب شرقی آسیا در سال ۲۰۰۴، سندرم حاد تنفسی (SARS) در سال ۲۰۰۳ و ویروس کرونا در سال ۲۰۱۹ این موضوع را آشکار کرد (Duro et al, 2022: 2). وقوع سوانح نه تنها ایمنی ساکنان محلی و گردشگران را تحت تأثیر قرار می‌دهد بلکه تصاویر منفی از مقصد را ایجاد می‌کند و تأثیرات جدی بر توسعه گردشگری می‌گذارد. هنگامی که گردشگران احساس ترس و یا افزایش خطر را درک کنند، یک احساس منفی به راحتی ایجاد می‌شود که می‌تواند تأثیرات منفی را در مناطق گردشگری بوجود آورد و در صورت عدم انجام اقدامات مناسب پیشگیری، مقصد گردشگری از پیامدهای منفی مانند خسارت به تصویر آنها، عدم اطمینان در بین مسافران بالقوه و کاهش شدید درآمد متأثر خواهد شد. و در همین رابطه است که هالکین تأکید می‌کند شوک‌های مکرر در سیستم‌ها و موقعیت‌های شکننده می‌تواند پیشرفت توسعه را معکوس کند (Lee et al, 2021: P3). بنابراین برای به حداقل رساندن خسارت به اقتصاد گردشگری در صورت بروز یک سانحه، احیای پس از سوانح می‌تواند به بازسازی جاذبه‌ها و همچنین تغییر در تصویر مقصد گردشگری نیاز داشته باشد و این امر بر اساس تحقیقات پژوهشگران بر اساس استراتژی تاب‌آوری رخ خواهد داد (Shekari et al, 2022: 3). با این اوصاف پیوند بین تاب‌آوری و مقصد گردشگری یک مسئله مهم است؛ زیرا اختلالات در گردشگری متنوع هستند. بحران‌های زیرساختی، بهداشتی، حملات تروریستی، خطرات صنعتی، اقتصاد دیجیتال و اثرات منفی آن بر رفتارهای گردشگران باید بطور جدی بعنوان «شوک» تلقی شود. ماهیت و میزان تأثیرات بستگی به نوع شوک و تاب‌آوری در سیستم آسیب دیده دارد (Jiang et al, 2021: P2). تاب‌آوری در اینجا بعنوان ظرفیت بازبایی سریع و سازگاری با وضعیت جدید بعد از سوانح و ادامه توسعه محسوب می‌شود. تاب‌آوری در برابر

یک شوک، هر چه منشأ آن باشد، به توانایی مقصد در سازماندهی، یادگیری و سازگاری بستگی دارد (Yang et al, 2022:2). بطور کلی مقاصد گردشگری دارای درجه‌های مختلفی از آسیب‌پذیری و تاب‌آوری هستند که نشان‌دهنده شرایط مختلف اجتماعی، اقتصادی و محیطی آنها است. شرط اصلی این است که قبل از ارزیابی آسیب‌پذیری و تاب‌آوری مقصد خاص گردشگری، شرایط محلی درک شود تا ارزیابی بتواند به اجرای استراتژی‌های مناسب سازگاری کمک کند (Okafor et al, 2022:P3). در این راستا محققان جهت ارزیابی تاب‌آوری شاخص‌ها و معیارهای مختلفی ارائه دادند که در این بین در چند معیار اتفاق نظر وجود دارد که عبارتند از: اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیرساختی و نهادی. در این پژوهش به بررسی این معیارها پرداخته می‌شود.

شکل (۱). مدل مفهومی تحقیق

منبع: نگارندگان

داده و روش‌ها

تحقیق حاضر از نظر هدف از نوع کاربردی است و از حیث ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد که در آن به توصیف همبستگی بین متغیرهای پژوهش پرداخته شده است. با توجه به ماهیت موضوع و شاخص‌های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر این پژوهش از نوع پیمایشی بوده که با استفاده از پرسشنامه تکمیل شده توسط شهروندان و گردشگران امر انجام گرفته است. از نظر روابط بین متغیرها و ارزیابی نوع و شدت همبستگی از نوع مطالعات همبستگی می‌باشد که در آن روابط همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

چارچوب نظری پژوهش نیز با استفاده از روش اسنادی انجام شده است. روایی پرسشنامه از نظر اساتید و کارشناسان امر مورد بررسی و اصلاحات مکرر قرار گرفت تا در نهایت پرسشنامه نهایی با روایی مناسب بدست آمد. در بررسی پایایی پرسشنامه نیز از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است و مقدار آلفای بدست آمده ۰/۸۷۶ که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد بسیار مناسب ابزار تحقیق می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر در حالت کلی افراد ۱۸ سال و بالاتر مردم شهر شیراز و گردشگران امر خواهند بود که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده به انجام می‌رسد. حجم نمونه پژوهش حاضر، با استفاده از جدول مورگان ۳۸۴ نفر تعیین شد که جهت رفع اثرات پرسشنامه‌های گم شده، ناقص و آیتم‌های اظهار نشده توسط پاسخگویان بر روی نتایج تحقیق، نمونه‌آماري پژوهش حاضر از تعداد ۳۸۴ نفر به تعداد ۴۰۰ نفر افزایش یافته است. همچنین در این تحقیق هر فرد به عنوان واحد تحلیل

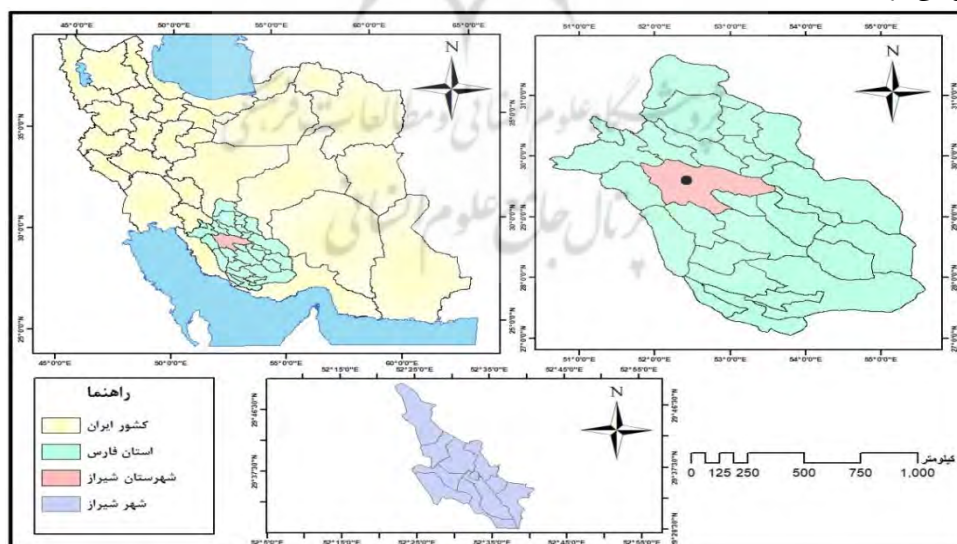
انتخاب شده و مورد بررسی قرار می‌گیرد. ارزشگذاری متغیرهای پژوهش با استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (۱-خیلی کم، ۲-کم، ۳- تا حدودی، ۴-زیاد، ۵-خیلی زیاد) صورت پذیرفته است. در نهایت داده‌ها را در قالب نرم‌افزار SPSS با استفاده از آزمون آماری رگرسیون و نیز روش تحلیل مسیر مورد بررسی قرار داده شده است. در این پژوهش تاب‌آوری متغیر مستقل (با شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، نهادی سازمانی و زیرساختی) و گردشگری متغیر وابسته (با شاخص‌های زیرساختی، نهادی-مدیریتی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی) است. در جدول ذیل شاخص‌های تاب‌آوری به همراه گویه‌های مربوطه آورده شده است.

جدول (۱). ابعاد و شاخص‌های تاب‌آوری در زمان بحران اپیدمی

ردیف	ابعاد	شاخص
۱	اقتصادی	درآمد- بیمه- پس انداز- ثبات اقتصادی- امنیت شغلی و مالی- تنوع جاذبه- وابستگی به اقتصاد گردشگری
۲	اجتماعی- فرهنگی	اعتماد- ارزش‌ها- آموزش- آگاهی- حس مکان- مشارکت- آداب و رسوم- جرم و جنایت- سلامت روحی و روانی- کیفیت زندگی- توزیع جمعیت- تبلیغات- نوع دوستی- تجربه
۳	زیرساختی	تجهیزات بیمارستانی- ظرفیت بیمارستان- فناوری اطلاعات- حمل‌ونقل- کمیت و کیفیت معابر- سیستم‌های هشدار- مکانیابی و توزیع امکانات
۴	نهادی- مدیریتی	سازمان‌های مردم‌نهاد- روابط بین نهادها- نیروهای آموزش دیده- تعامل نهادها با مردم - مسئولیت‌پذیری- شفافیت- قوانین و مقررات- وابستگی به خارج- مدیران توانمند- سازگاری با قوانین- ارتباط با سایر شهرها- دسترسی به پزشکان متخصص

منطقه مورد مطالعه

شهر شیراز مرکز استان فارس (شکل ۱) بعنوان یکی از مقاصد گردشگری شهری کشور است که آوازه جهانی دارد و یکی از مهمترین منابع درآمد این شهر از صنعت گردشگری است. شیراز با مساحت ۸۹۱ کیلومتر مربع در ارتفاع ۱۴۸۶ متر از سطح دریا واقع شده است. این شهر بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای ۱۵۶۵۵۷۲ نفر جمعیت می‌باشد که پنجمین شهر پرجمعیت کشور محسوب می‌شود. شیراز در جنوب غربی ایران و در عرض جغرافیایی ۲۹ درجه و ۳۷ دقیقه و طول جغرافیایی ۵۲ درجه و ۳۲ دقیقه قرار گرفته و از شمال به شهرستان‌های مرودشت و سپیدان، از غرب به ممسنی و کازرون، از جنوب به فراهین، فیروزآباد، چهرم و فسا و از شرق به استهبان، بختگان و ارسنجان محدود می‌شود. اطراف آن را رشته کوه‌های نسبتاً مرتفع زاگرس به شکل حصار استوار، احاطه کرده‌اند و دارای آب و هوای معتدل می‌باشد. رودخانه خشک رودخانه‌ای فصلی است که پس از عبور از شهر شیراز به سمت جنوب شرقی حوضه خود متمایل شده و به دریاچه مهارلو می‌ریزد.

شکل (۱). نقشه موقعیت شهر شیراز

منبع: نگارندگان

بحث و بررسی

یافته‌های توصیفی

بر اساس یافته‌های پژوهش، از کل حجم نمونه به لحاظ جنسیتی ۵۷ درصد پاسخگویان مرد و ۴۳ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. از نظر توزیع گروه‌های سنی، گروه سنی ۴۱-۶۵ سال با ۲۸ درصد و به لحاظ سواد، افراد با مدرک کارشناسی با ۳۷ درصد بیشترین تعداد پاسخگویان را تشکیل می‌دهند. و از نظر اشتغال، بیشتر پاسخگویان با ۳۲ درصد دارای شغل آزاد بودند. در جدول (۲) میانگین و انحراف معیار ابعاد تاب‌آوری آورده شده است.

جدول (۲). میانگین و انحراف معیار ابعاد تاب‌آوری

بعد	میانگین	انحراف از معیار	واریانس
اجتماعی-فرهنگی	۴/۴۷	۰/۶۹	۰/۴۸
اقتصادی	۴/۲۵	۰/۷۲	۰/۵۴
زیرساخت	۳/۵۴	۰/۸۴	۰/۷۹
نهادی-مدیریتی	۳/۰۷	۱/۰۷	۱/۲۷

بر اساس جدول (۲) مهمترین ابعاد در زمان بحران آیدمی از نظر پاسخگویان به ترتیب بعد اقتصادی، زیرساخت، اجتماعی-فرهنگی و در نهایت نهادی-مدیریتی است. در جداول ذیل (۳-۶) آمار توصیفی شاخص‌های ابعاد تاب‌آوری قابل مشاهده است.

جدول (۳). آمار توصیفی بعد اقتصادی

شاخص‌های بعد اقتصادی	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	واریانس
میزان درآمد از بخش گردشگری	۳	۴/۸۰	۰/۵۷۲	۰/۳۲۷
برخورداري شهروندان شهر میزبان از مسکن مناسب	۵	۴/۵۶	۱/۰۵۵	۱/۱۱۳
پرداخت مالیات از بخش گردشگری	۴	۱/۲۷	۰/۹۲۶	۰/۸۵۸
برخورداري گردشگران و افراد شاغل در بخش گردشگری از بیمه	۳	۴/۷۷	۰/۶۶۷	۰/۴۴۵
ثبات اقتصادی جامعه میزبان	۳	۴/۷۵	۰/۶۱۷	۰/۳۸۰
میزان پس‌انداز افراد شاغل در بخش گردشگری و گردشگران	۵	۴/۵۳	۰/۷۶۱	۰/۵۷۹
امنیت شغلی کارکنان بخش گردشگری	۳	۴/۷۰	۰/۶۵۷	۰/۴۳۱
امنیت مالی شهروندان شهر میزبان و گردشگران	۳	۴/۶۷	۰/۷۳۱	۰/۵۳۵
میزان وابستگی شهر میزبان به اقتصاد گردشگری	۵	-۲/۴۲	۱/۴۳۹	۱/۰۳۲
تنوع در جاذبه‌های گردشگری	۲	۴/۷۸	۰/۴۵۰	۰/۲۰۲

همانگونه که ملاحظه می‌شود بیشترین میانگین مربوط به شاخص «میزان درآمد از بخش گردشگری» و کمترین آن مربوط به شاخص «میزان وابستگی شهر میزبان به اقتصاد گردشگری» است. و بیشترین انحراف معیار مربوط به شاخص «میزان وابستگی شهر میزبان به اقتصاد گردشگری» و کمترین آن مربوط به شاخص «تنوع در جاذبه‌های گردشگری» است. بنابراین از نظر پاسخگویان بیشترین اثر در بعد اقتصادی را شاخص میزان درآمد از بخش گردشگری بر تاب‌آوری شهر شیراز در زمان بحران دارد و کمترین آن را شاخص میزان وابستگی شهر میزبان به اقتصاد گردشگری.

جدول (۴). آمار توصیفی بعد اجتماعی-فرهنگی

واریانس	انحراف معیار	میانگین	ضریب تغییرات	گویه‌های بعد اجتماعی-فرهنگی
۱/۲۱۷	۱/۱۰۳	۳/۹۰	۵	اعتماد دولت به شهروندان در زمینه گردشگری
۱/۷۶۸	۱/۳۳۰	۱/۶۱	۵	اعتماد شهروندان به دولت در زمینه گردشگری
۱/۹۸۹	۱/۴۱۰	۳/۷۱	۵	توجه به هنجارها و ارزشها در بین جامعه میزبان
۰/۲۵۵	۰/۵۰۵	۴/۶۶	۲	توجه به میراث فرهنگی و صنایع دستی در شیراز
۰/۲۳۸	۰/۴۸۷	۴/۷۱	۲	استفاده از رسانه و تبلیغات به منظور جذب گردشگر
۰/۳۵۸	۰/۵۹۸	۴/۵۵	۲	نوع دوستی شهروندان نسبت به یکدیگر و گردشگران
۰/۴۵۵	۰/۶۷۵	۴/۴۷	۲	رعایت آداب و رسوم در بین شهروندان
۰/۲۸۵	۰/۵۳۴	۴/۶۶	۲	مشارکت شهروندان در امور مختلف شهر میزبان
۱/۷۲۴	۱/۳۱۳	۴/۷۰	۳	توزیع و پراکندگی جمعیت در شهر میزبان
۱/۰۵۸	۱/۰۲۸	۴/۱۰	۴	حس تعلق در بین شهروندان جامعه میزبان
۰/۵۴۰	۰/۷۳۵	-۲/۵۸	۲	جرم و جنایت در جامعه میزبان
۰/۵۳۵	۰/۷۳۱	-۴/۴۲	۳	کیفیت زندگی در جامعه میزبان
۰/۶۲۲	۰/۷۸۸	۴/۰۰	۲	سلامت روحی و جسمی شهروندان
۰/۴۲۱	۰/۶۴۹	۴/۵۰	۴	آگاهی شهروندان و گردشگران از نحوه برخورد با سوانح و بحران‌ها
۰/۵۶۴	۰/۷۵۱	۴/۳۴	۴	تجارب شهروندان و گردشگران برای فرار و بازایی از سوانح و بحران‌ها
۱/۲۱۶	۱/۱۰۷	۳/۸۲	۵	دسترسی شهروندان به اطلاعات سوانح و بحران
۰/۵۶۴	۰/۷۵۱	۴/۴۱	۴	آموزش شهروندان در زمینه نجات و بازایی از سوانح و بحران‌ها
۰/۳۹۱	۰/۶۲۵	۴/۴۹	۲	آموزش گردشگران از خطرات احتمالی و مقابله با آن

در بعد اجتماعی-فرهنگی بیشترین میانگین متعلق به شاخص «استفاده از رسانه و تبلیغات به منظور جذب گردشگر» و کمترین آن مربوط به شاخص «جرم و جنایت در جامعه میزبان» است. بیشترین انحراف معیار متعلق به شاخص «توجه به هنجارها و ارزشها در بین جامعه میزبان» و کمترین آن مربوط به شاخص «استفاده از رسانه و تبلیغات به منظور جذب گردشگر» است. از این رو از نظر پاسخگویان در زمان بحران اپیدمی در شهر شیراز استفاده از تبلیغات و رسانه به منظور جذب گردشگر بیشترین تأثیر را بر تاب‌آوری دارد.

جدول (۵). آمار توصیفی بعد زیرساخت

واریانس	انحراف معیار	میانگین	ضریب تغییرات	گویه‌های بعد زیرساخت
۰/۵۸۴	۰/۷۶۴	۴/۴۱	۳	دسترسی شهروندان و گردشگران به حمل و نقل مناسب
۰/۴۰۲	۰/۶۳۴	۴/۵۹	۴	دسترسی شهروندان و گردشگران به زیرساخت‌های فناوری
۰/۳۲۵	۰/۵۷۰	۴/۶۱	۳	دسترسی شهروندان و گردشگران به فوریت‌های پزشکی
۰/۷۲۷	۰/۸۵۳	۴/۲۴	۵	مکانیابی و توزیع امکانات عمومی و کاربری‌ها در جامعه میزبان
۰/۵۴۰	۰/۷۳۵	۴/۴۶	۵	دسترسی به سیستم‌های هشدار اولیه در جامعه میزبان
۰/۴۱۱	۰/۶۴۱	۴/۵۰	۳	کمیت و کیفیت معابر و فضای باز جامعه میزبان
۰/۵۷۶	۰/۷۵۳	۴/۳۸	۴	ذخایر منابع آب و انرژی و بهره‌وری از انرژی پاک شهر میزبان
۰/۵۰۱	۰/۷۰۸	۴/۳۲	۲	ظرفیت پذیرش بیمارستان‌های شهر میزبان
۰/۲۰۶	۰/۴۵۴	۴/۷۱	۱	وجود تجهیزات پزشکی ضروری در شهر میزبان
۰/۴۸۳	۰/۶۹۵	۴/۴۱	۲	وجود آزمایشگاه‌های مجهز در شهر میزبان
۰/۵۶۹	۰/۷۵۴	۴/۴۵	۵	سطح حفاظت از تاسیسات حیاتی شهری

همان‌گونه که در جدول (۵) مشخص است در بعد زیرساخت بالاترین میانگین مربوط به شاخص «وجود تجهیزات پزشکی ضروری در شهر میزبان» و کمترین آن متعلق به شاخص «مکانیابی و توزیع امکانات عمومی و کاربری‌ها در جامعه میزبان» است. کمترین انحراف معیار مربوط به شاخص «مکانیابی و توزیع امکانات عمومی و کاربری‌ها در جامعه میزبان» و بیشترین آن مربوط به شاخص «وجود تجهیزات پزشکی ضروری در شهر میزبان» است.

جدول (۶). آمار توصیفی بعد سازمانی-مدیریتی

گویه‌های بعد سازمانی-مدیریتی	ضریب تغییرات	میانگین	انحراف معیار	واریانس
روش اداره شهر(شورایی-انتخاب شهردار توسط شورا)	۵	۲/۲۵	۱/۵۴۳	۲/۳۸۰
تعداد پزشکان متخصص در جامعه میزبان	۳	۴/۵۹	۰/۶۳۴	۰/۴۰۲
تعداد پرستاران و کادر درمان در جامعه میزبان	۳	۴/۵۰	۰/۶۳۴	۰/۴۰۲
ارتباط شهر میزبان با سایر شهرها	۵	۴/۴۰	۰/۷۰۲	۰/۵۷۶
وابستگی شهر میزبان به خارج در زمینه‌های مختلف	۵	۱/۶۵	۰/۹۳۳	۰/۸۷۱
نهادهای مردم نهاد مربوط به حوزه سوانح	۵	۴/۴۲	۰/۸۲۱	۰/۶۷۴
تأثیر قوانین در حوزه سوانح و بحران‌ها	۵	۳/۰۱	۱/۳۶۷	۱/۸۶۹
توان سازگاری و هماهنگی نهادهای شهر میزبان با قوانین و مقررات وضع شده مربوط به سوانح	۵	۲/۱۲	۱/۲۹۰	۱/۶۶۴
توان و ظرفیت مدیریتی نهادهای اداری و مردمی برای واکنش سازنده به سوانح	۵	۱/۹۹	۱/۳۵۶	۱/۸۳۹
شفافیت در امور نهادها	۲	۴/۶۰	۰/۵۹۸	۰/۳۴۳
مسئولیت‌پذیری مدیران	۳	۴/۵۳	۰/۶۸۶	۰/۴۷۱
آموزش کارکنان نهادهای مربوط به سوانح	۳	۴/۳۵	۰/۷۳۴	۰/۶۰۴
تربیت مدیران توانمند در زمان بحران	۳	۴/۶۱	۰/۶۰۲	۰/۳۶۳

در بعد سازمانی-مدیریتی بیشترین میانگین از نظر پاسخگویان مربوط به شاخص «تربیت مدیران توانمند در زمان بحران» و کمترین آن متعلق به شاخص «وابستگی شهر میزبان به خارج در زمینه‌های مختلف» است. و از نظر انحراف معیار شاخص‌های «روش اداره شهر (شورایی-انتخاب شهردار توسط شورا)» و «شفافیت در امور نهادها» به ترتیب بیشترین و کمترین انحراف معیار را دارند. از نظر پاسخگویان تربیت مدیران توانمند در زمان بحران ایپیدمی می‌تواند بیشترین اثر مثبت را بر تاب‌آوری داشته باشد.

یافته‌های استنباطی

سنجش توزیع داده‌های معیارهای تاب‌آوری

در تحقیق حاضر با توجه به هدف آن که تعیین نقش تاب‌آوری در بحران ایپیدمی شهرهای گردشگری است، از مدل تحلیل مسیر استفاده شده است. تحلیل مسیر از روش‌های چند متغیره‌ای است که به بررسی اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر وابسته می‌پردازد. از آنجایی که مدل تحلیل مسیر بر پایه تحلیل رگرسیون استوار است و تحلیل رگرسیون جزو آزمون‌های پارامتریک است، بنابراین ضرورت دارد تا نرمال بودن توزیع داده‌های تحقیق مورد بررسی قرار گیرد. برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده می‌شود. اگر مقدار sig به دست آمده از آزمون بزرگتر از پنج درصد باشد، می‌توان گفت که توزیع داده‌ها نرمال بوده و شرایط برای استفاده از مدل تحلیل مسیر فراهم است. نتیجه آزمون کلموگروف-اسمیرنوف در جدول شماره (۳) ارائه شده است.

جدول (۷). آزمون کلموگروف-اسمیرنوف

Sig	مقدار آماره	توزیع داده‌ها
۰/۱۴۶	۱/۲۲۵	

نتایج این آزمون نشان می‌دهد که شرایط برای آزمون‌های پارامتریک فراهم است، یعنی داده‌های مربوط به معیارهای تاب‌آوری دارای توزیع نرمالی هستند. در نتیجه می‌توان از روش تحلیل مسیر استفاده کرد. با توجه به تعداد معیارهای تحقیق، آزمون رگرسیون چندگانه در چند مرحله اجرا می‌شود که مرحله نخست آن به اثرات مستقیم معیارها مربوط می‌شود که در این

تحقیق اثرات معیارهای اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیرساخت و نهادی به عنوان متغیرهای مستقل یا پیش‌بینی‌کننده بر بحران اپیدمی در گردشگری شیراز به عنوان متغیر وابسته محاسبه گردید و سپس اثرات غیرمستقیم بررسی می‌شود.

سنجش اثرات مستقیم معیارهای تاب‌آوری بر بحران اپیدمی

در مورد اهمیت و نقش متغیرهای مستقل در پیشگویی معادله رگرسیون باید از مقادیر Beta استفاده کرد. بزرگ بودن مقدار Beta نشان‌دهنده اهمیت نسبی و نقش آن در پیشگویی متغیر وابسته است. بنابراین از جدول (۶) می‌توان استنباط کرد که معیارهای فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، زیرساخت، و سرانجام نهادی-مدیریتی به ترتیب بیشترین سهم را در پیشگویی متغیر وابسته دارند. از این رو یک درصد تغییر در انحراف معیار بعد فرهنگی-اجتماعی به اندازه ۸۸ درصد تغییر می‌یابد. در حالی که بعد نهادی-مدیریتی با ۰.۵۹۵ درصد کمترین تغییر را خواهد داشت.

نتایج جدول شماره (۸) نشانگر این است که از بین چهار معیار که برای تبیین اثرات مستقیم وارد معادله رگرسیونی این تحقیق شده، همه معیارها از نظر آماری تأثیر معناداری بر متغیر وابسته دارند.

جدول (۸). میزان همبستگی بین بحران اپیدمی در گردشگری شیراز با تاب‌آوری (اثرات مستقیم)

Sig	T	استاندارد نشده		ابعاد
		ضریب استاندارد شده	ضریب B	
		ارزش بتا	خطای استاندارد	
۰/۳۴۵	۱/۲۳۴		۰/۷۵۵	ثابت
۰/۰۰۰	۵/۱۳۴	۰/۸۸۰	۰/۰۴۷	اجتماعی-فرهنگی
۰/۰۰۰	۴/۹۳۵	۰/۷۴۳	۰/۰۸۹	اقتصادی
۰/۰۰۰	۴/۷۰۸	۰/۶۶۷	۰/۰۶۸	زیرساخت
۰/۰۰۰	۴/۵۱۲	۰/۵۹۵	۰/۰۶۱	نهادی-مدیریتی

حال، تحلیل رگرسیون برای اثرات مستقیم (جدول ۹) نشان می‌دهد که ۷۱ درصد واریانس بحران اپیدمی را شاخص‌های تحقیق تبیین می‌کند. شایان ذکر است که در اغلب مواقع شناسایی همه عوامل مؤثر بر متغیر وابسته از طریق محقق امکان‌پذیر نیست. بنابراین متغیرهای تحلیل مسیر همواره می‌توانند تنها بخشی از واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند. به همین علت است که در تحلیل مسیر آنچه که به عنوان اثرهای ناشناخته باقی می‌ماند، به وسیله حرف e که به کمیت خطا شناخته شده است، نشان داده می‌شود. مقدار e بیانگر میزان واریانس متغیری است که متغیرهای مستقل قبلی مدل قادر به تبیین آن نبوده‌اند. از این رو می‌توان گفت در مدل علی به دست آمده ۲۹ درصد از واریانس متغیر وابسته تبیین نشده مربوط به سایر متغیرهای مربوطه است.

همچنین جدول (۹) نشان می‌دهد که میزان همبستگی بین شاخص‌های تاب‌آوری به عنوان متغیر مستقل بر متغیر وابسته (گردشگری) ۰.۸۹۰ است که یک همبستگی با شدت زیاد است.

جدول (۹). مدل تحلیل رگرسیون

رگرسیون	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	سطح خطای معیار تعیین
مدل اینتر	۰/۸۹۰	۰/۷۱۰	۰/۶۹۷	۰/۸۱۴

برای بررسی اثرات شاخص‌های تحقیق بر بحران اپیدمی با استفاده از رگرسیون چندگانه ابتدا به منظور بررسی معناداری رگرسیون، از تحلیل واریانس رگرسیون (ANOVA) به منظور قطعیت وجود رابطه خطی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل استفاده شد و نتایج آن نشان داد که رابطه خطی بین متغیرهای مستقل از یک طرف و متغیر وابسته از سوی دیگر وجود دارد؛ زیرا در این خصوص مقدار Sig آزمون واریانس برابر با ۰/۰۰۰ است. به عبارتی دیگر، بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته رابطه خطی معناداری در سطح ۹۵ درصد وجود دارد.

جدول (۱۰). تحلیل واریانس رگرسیون جهت قطعیت وجود رابطه خطی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل

Sig	آماره	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
.۰/۰۰۰	۱۴/۴۷۵	۱۲/۲۳۵	۴	۸۹/۱۲۴	بین گروهی
		.۰/۸۱۲	۴۶	۵۶/۷۵۲	درون گروهی
			۵۰	۱۴۵/۸۷۶	کل

سنجش شاخص‌های تأثیرگذار بر تاب‌آوری گردشگری شیراز

به منظور سنجش و ارزیابی تحلیلی اطلاعات گردآوری شده برای هر یک از شاخص‌های معرف تاب‌آوری در شهر شیراز، از آزمون تحلیل مسیر استفاده شده است. برای بدست آوردن عوامل تأثیرگذار بر تاب‌آوری گردشگری شیراز در برابر بحران اپیدمی از روش تحلیل مسیر بهره گرفته شده است. در این روش اثر مستقیم متغیرهای تأثیرگذار تاب‌آوری بر بحران اپیدمی گردشگری شیراز از طریق رگرسیون توام به دست آمده است. سپس ضرایب همبستگی متغیرهای فوق با شاخص تأثیرگذار از طریق همبستگی پیرسون محاسبه گردیده است. سرانجام از طریق روش تجزیه همبستگی (تفاضل میزان اثرات مستقیم از میزان همبستگی پیرسون) مقدار اثرات غیرمستقیم محاسبه شده است. شایان ذکر است که برای اندازه گیری میزان چند هم خطی در متغیرهای مستقل از روش معمول فاکتور تورم واریانس (VIF) بهره گرفته شده است. در صورتی که مقدار VIF کمتر از ۱۰ باشد، نشان‌دهنده عدم رابطه چند هم خطی بین متغیرهای مستقل است. نتایج مندرج در جدول ذیل (۱۱) نیز حاکی از عدم چند هم خطی بین متغیرهای مستقل بوده و از این رو، اثرات مستقیم به دست آمده برای هر متغیر مستقل قابل اعتماد می‌باشند.

جدول (۱۱). اثرات مستقیم و غیرمستقیم ضریب همبستگی شاخص‌های تاب‌آوری

VIF	ضریب همبستگی	اثرات غیرمستقیم	اثرات مستقیم	متغیرهای مستقل
۱/۵۲۰	۰/۴۹۸	۰/۳۴۳	۰/۲۵۵	اقتصادی
۱/۱۴۰	۰/۴۲۷	۰/۲۰۸	۰/۲۱۹	نهادی-مدیریتی
۱/۸۰۳	۰/۵۲۸	۰/۲۳۶	۰/۲۹۲	فرهنگی-اجتماعی
۱/۲۴۰	۰/۴۶۲	۰/۲۳۱	۰/۲۳۱	زیرساخت

همان‌طور که در جدول (۱۱) مشاهده می‌شود شاخص فرهنگی-اجتماعی بیشترین ضریب همبستگی را در بین شاخص‌های تاب‌آوری داراست که نشانگر تأثیرگذارترین شاخص بر بحران اپیدمی در گردشگری شهر شیراز است. در واقع دولت‌ها جهت تاب‌آوری شهرهای گردشگری در برابر بحران اپیدمی را باید به امور فرهنگی-اجتماعی بیشترین تمرکز خود را داشته باشند. شاخص اقتصادی در درجه دوم قرار دارد. در نهایت شاخص‌های زیرساخت و نهادی-سازمانی با فاصله‌های کم در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. شایان ذکر است که کلیه شاخص‌های مورد بررسی از نظر اهمیت از درجه بالایی برخوردارند و بایستی به همه آنها توجه ویژه نمود.

نتیجه‌گیری

امروزه گردشگری به دلیل درآمد سرشار و اشتغالزایی یکی از امیدبخش‌ترین فعالیت‌هایی است که از آن به عنوان گذرگاه توسعه یاد می‌شود و از عمده‌ترین نیروهای شکل‌دهنده جهان امروز است. هم‌چنین گردشگری به عنوان مؤثرترین عامل در ایجاد تفاهم میان ملت‌ها و استوار ساختن صلح جهانی نقش اساسی ایفا می‌کند. با این اوصاف، گردشگری پدیده قرن است. اما گاهی رخدادهایی سبب می‌گردد که روند رو توسعه گردشگری را کند یا متوقف نماید. این رخدادهای می‌تواند سوانح طبیعی باشد یا انسانی. این سوانح در صورت عدم مدیریت به بحران مبدل می‌گردد. بحران‌های مختلف مقیاس‌های مختلفی را درگیر می‌کند. برخی از این بحران‌ها همانند اپیدمی‌ها می‌تواند تمام کشورهای جهان را در بر بگیرد. اپیدمی در صورت عدم کنترل در مقیاس محلی، به سایر نقاط سرایت کرده و تبعات منفی فراوانی از جمله افت گردشگری سبب می‌گردد.

بنابراین در چنین مواقعی که مقصد گردشگری دچار بحران می‌گردد باید استراتژی‌هایی را در پیش گرفت که مقصد حداقل آسیب را ببیند و سریعاً خود را بازیابی نماید و به شرایط قبل از بحران برگردد. یکی از جدیدترین استراتژی‌ها، استراتژی تاب‌آوری است.

در این پژوهش به بررسی و تحلیل تأثیر این استراتژی بر بحران اپیدمی در شهر گردشگری شیراز پرداخته شده است. در ابتدا برای مشخص کردن عوامل مؤثر بر تاب‌آوری گردشگری شهر شیراز در زمان بحران اپیدمی، از مدل تحلیل مسیر استفاده شد. از همین رو با توجه به تعداد معیارهای تحقیق، آزمون رگرسیون چندگانه اجرا شد که ابتدا اثرات مستقیم مدنظر قرار گرفته شد. یعنی اثرات ابعاد تاب‌آوری (اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیرساختی و نهادی-مدیریتی) بعنوان متغیرهای مستقل یا پیش‌بینی‌کننده بر گردشگری شیراز به عنوان متغیر وابسته محاسبه گردید. در مراحل بعدی اثرات غیرمستقیم در نظر گرفته شد. در مرحله اثرات مستقیم معلوم شد که معیارهای تحقیق ۷۱٪ از واریانس بحران اپیدمی را تبیین می‌کنند و این که اثرگذاری تمام شاخص‌های تحقیق معنادار است. در این خصوص بیشترین تأثیر مستقیم و غیر مستقیم مربوط به شاخص فرهنگی-اجتماعی است. در مجموع ابعاد اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، زیرساخت و نهادی-مدیریتی به ترتیب بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته تحقیق داشتند. برخلاف نظر بسیاری از محققین که به شاخص اقتصادی توجه ویژه‌ای نشان می‌دهند در این تحقیق مشخص گردید شاخص اجتماعی-فرهنگی تأثیر بیشتری نسبت به شاخص اقتصادی بر تاب‌آوری در برابر بحران اپیدمی دارد. مثلاً در زمان بحران اپیدمی کرونا در سال ۲۰۲۰، کشور آمریکا و حتی کشورهای اروپایی با اقتصاد قوی خود بیشترین صدمات را از این بحران دریافت کردند. ولی کشوری مانند نیوزلند با تکیه بر شاخص‌های بعد اجتماعی-فرهنگی توانست سریعاً خود را بازیابی نماید. بنابراین شاخص‌های بعد فرهنگی-اجتماعی در زمان بحران اپیدمی بطور ویژه باید مدنظر قرار بگیرد. اما این موضوع دلیل بر بی‌اهمیتی و کم‌اهمیتی سایر ابعاد نمی‌باشد. دولت‌ها باید در زمان بروز بحران به همه این ابعاد توجه نمایند. حتی به بعد نهادی-مدیریتی که در بین شاخص‌های تاب‌آوری کمترین تأثیر را بر بحران اپیدمی داشته نیز باید توجه شود. پژوهش‌هایی که در کشور در این زمینه انجام شده است صرفاً به موضوع اپیدمی کووید ۱۹ پرداخته‌اند و به بررسی نگرش و رفتار و عوامل ذهنی گردشگران، جامعه میزبان و صاحبان کسب‌وکار گردشگری پرداختند و هیچ یک از آنها رویکرد تاب‌آوری را جهت مقابله با بحران در نظر نگرفتند. در صورتی که پژوهش حاضر موضوع اپیدمی را با ابعاد مختلف تاب‌آوری در گردشگری مورد بررسی قرار داده است. و در منابع خارجی نیز نویسندگان رویکرد تاب‌آوری را در پژوهش خود استفاده نکرده‌اند.

پیشنهادات

- همکاری و ارتباط کشورها با یکدیگر و با سازمان بهداشت جهانی در امر مقابله با اپیدمی
- تمرکز بر شاخص‌های ابعاد تاب‌آوری قبل، حین و بعد از بروز بحران اپیدمی
- توجه ویژه به شاخص‌های بعد فرهنگی-اجتماعی
- بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها و حوادث مشابه در سال‌های گذشته
- استفاده از فرصت رسانه‌ها در جهت آموزش و ایجاد روحیه در زمان بحران اپیدمی

منابع

- احمدزاده، حسن؛ داداش‌پور مقدم، مجید؛ ولی‌زاده، رضا (۱۴۰۱). استراتژی احیای گردشگری شهری برای دوران پس از همه‌گیری ویروس کرونا مبتنی بر رویکرد مدل‌سازی مکانی (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز). *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۴(۸۲): ۲۶-۱.
- پاپلی یزدی، محمد حسین و سقایی، سجاد. (۱۳۹۳). *گردشگری (ماهیت و مفاهیم)*. تهران: انتشارات سمت.
- تقی‌زاد فانی، ابوالقاسم، مقنی جانسوز. (۱۴۰۰). بررسی رابطه مشارکت مردم و توسعه گردشگری (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز)، *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۶(۸۰): ۸۳-۹۸.
- حیدری، محمد تقی؛ محمد، رسولی؛ سعیدپور، شراره. (۱۴۰۱). تبیین تاب‌آوری شهرها در برابر بیماری‌های عفونی (کووید-۱۹) (مطالعه موردی: شهر زنجان)، *آمایش محیط*، ۱۵(۵۶): ۱۲۷-۱۵۲.
- خسروی، احسان؛ نادر، نادری؛ بیژن، رضایی؛ آزادی، حسین. (۱۴۰۰). بررسی مدل سازگاری رفتاری صاحبان کسب و کارهای حوزه گردشگری استان کرمانشاه در رویارویی با بحران کووید-۱۹، *جغرافیا و پایداری محیط (پژوهشنامه جغرافیایی)*، ۱۱(۳۸): ۷۲-۵۵.
- صفری علی اکبری، مسعود؛ صادقی، حجت‌اله. (۱۴۰۰). تحلیل موانع و راهبردهای توسعه گردشگری شهرستان دزپارت، *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۶(۸۳): ۱۲۵-۱۴۳.
- کروی، مهدی؛ سیدمحمد، میرتقیان رودسری؛ مریم، نقوی؛ سلجوقی، سینا. (۱۴۰۰). بررسی تاثیر عوامل موثر بر تمایل به سفر گردشگران به مقصد شهری رامسر در طول دوره شیوع کووید-۱۹، *مجله گردشگری شهری*، ۸(۲): ۱۶-۱.
- میرتقیان رودسری، سید محمد؛ فیروزه، فرخیان، نقوی، مریم. (۱۳۹۹). بررسی رفتار جامعه میزبان نسبت به گردشگران در دوران شیوع کووید ۱۹، *مطالعات مدیریت گردشگری*، ۱۵(۴۴): ۱۱۵-۱۴۳.
- نقیلو، جمشید؛ ستاری ساباتقلی، حسن؛ پاکدل فرد، محمدرضا؛ اکبری نامدار، شبنم. (۱۴۰۱). بررسی میزان تاب‌آوری اجتماعی-فرهنگی و نهادی-سازمانی در محلات شهر زنجان، *نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۶(۸۲): ۲۶۵-۲۵۱.
- Allan, G., Connolly, K., Figus, G., Maurya, A., (2022); **Economic impacts of COVID-19 on inbound and domestic tourism**, *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3 (2):1-12
- Au, A. K. M., Ramasamy, B. R. & Yeung, M. C. H., (2005), **The effects of SARS on the Hong Kong tourism industry: An empirical Evaluation**, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 10 (1):85-95
- Boto-García, D., Mayor, M.(2022); **Domestic tourism and the resilience of hotel demand**; *Annals of Tourism Research*, 93(1):1-16
- Cao, W. Fang, L. & Xiao, D.(2019), **What we have learnt from the SARS epidemics in mainland China?, The 70th anniversary of the founding of the people's republic of china: prevention and control of major communicable diseases**, *Global Health Journal*, 3(3): 55-59
- Cartier, E. A., Taylor, L. L.(2020), **Living in a wildfire: The relationship between crisis management and community resilience in a tourism-based destination**, *Tourism Management Perspectives*, 34(1): 1-12
- Chelleri, L., Baravikovab, A. (2021), **Understandings of urban resilience meanings and principles across Europe**, *Cities*, 108(2):1-12
- Chen, J., Guo, X., Pan, H., Zhong, S.(2021), **What determines city's resilience against epidemic outbreak: evidence from China's COVID-19 experience**; *Sustainable Cities and Society*, 70(1):1-11
- Choi, Y. E., Oh, C. ,Chon, J.(2021), **Applying the resilience principles for sustainable ecotourism development: A case study of the Nakdong Estuary, South Korea**, *Tourism Management*, 83(3):1-11

- Duro, J.A., Perez-Laborda, A., Fernandez, M.(2022), **Territorial tourism resilience in the COVID-19 summer**, Annals of Tourism Research Empirical insights, **3(1):**1-9
- Gabriel-Campos, E, Werner-Masters, K., Cordova-Buiza, F., Paucar-Caceres, A. (2021), **Community eco-tourism in rural Peru: Resilience and adaptive capacities to the Covid-19 pandemic and climate**, Journal of Hospitality and Tourism Man, **48(4):** 416-427
- Han, S., Yoon, A., Kim, M.J., Yoon, J.H.(2022); **What influences tourist behaviors during and after the COVID-19 pandemic? Focusing on theories of risk, coping, and resilience**, Journal of Hospitality and Tourism Management, **50(1):** 355-365
- Huck, A., Monstadt, J., Driessen, P. (2020), **Building urban and infrastructure resilience through connectivity: An institutional perspective on disaster risk management in Christchurch**, New Zealand, Cities, **98(1):**1-15
- Jang, S., Kim, J. (2022), **Remedying Airbnb COVID-19 disruption through tourism clusters and community resilience**, Journal of Business Research, **139(2):**529-542
- Jiang, Y., Ritchie, B. W., Verreynne, M. L.(2021), **Developing disaster resilience: A processual and reflective approach**, Tourism Management, **87(3):** 1-15
- Jiang, Y., Wen, J., Zheng, D., Phau, I., Wang, W.(2022); **Pandemic prevention via tourism: A conceptual framework**, Annals of Tourism Research, **96(1):** 1-4
- Jooa, H., Henry, R. E, Leeb, Y. K., Berroa, A.D. & Maskery, B. A.(2019), **The effects of past SARS experience and proximity on declines in numbers of travelers to the Republic of Korea during the 2015 MERS outbreak: A retrospective study**, Travel Medicine and Infectious Disease, **30(4):** 54-66
- Li, G., Kou, C., Wen, F. (2021), **The dynamic development process of urban resilience: From the perspective of interaction and feedback**, Cities, **114(2):** 1-20
- Lindsay-Smith, G., Pyke, J., Gamage, A., Nguyen, V., Lacy, T.D.(2022); **Tourism operator mental health and its relationship with SME organisational resilience during disasters**; Tourism Management Perspectives, **42(4):** 1-15
- McKercher, B. & Chon, K., (2004), **The Over-Reaction to SARS and the Collapse of Asian Tourism**, Annals of Tourism Research, **31(3):** 716–719
- Novelli, M., Burgess, L. G., Jones, A., Ritchie, B. W.,(2018), **No Ebola...still doomed?– The Ebola-induced tourism crisis**, Annals of Tourism Research, **70(2):** 76–87
- Okafor, L., Khalid, U., Gopalan, S., (2022); **COVID-19 economic policy response, resilience and tourism recovery**, Annals of Tourism Research Empirical Insights, **3(2),**1-12
- Park, E., Kim, W.H., Kim, S.B., (2022), **How does COVID-19 differ from previous crises? A comparative study of health-related crisis research in the tourism and hospitality context**; International Journal of Hospitality Management; **103(2):** 1-12
- Quynh Pham, L.D., Coles, T., Ritchie, B.W., Wang, J., (2021), **Building business resilience to external shocks: Conceptualising the role of social networks to small tourism & hospitality businesses**, Journal of Hospitality and Tourism Management, **48(3):** 210-219
- Ritchie, W.B. & Jiang, Y.,(2019), **A review of research on tourism risk, crisis and disaster management: Launching the annals of tourism research curated collection on tourism risk, crisis and disaster management**, Annals of Tourism Research, **79(1):** 1-15
- Romao, J., (2020), **Tourism, smart specialisation, growth, and resilience**, Annals of Tourism Research, **84(2):**1-15
- Rossello, J., Becken, S., Santana-Gallego, M., (2020), **The effects of natural disasters on international tourism: A global analysis**, Tourism Management; **79(3):** 1-10

- Santos, A., Teixeira, M. B.,(2020), **The contribution of tourism to the regeneration of cities: a route for change**, *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, **12(6): 761-766**
- Sharma, G. D., Thomas, A., Paul, J., (2020), **Reviving tourism industry post-COVID-19: A resilience-based framework**, *Tourism Management Perspectives*, **37(4): 1-11**
- Shekari, F., Ziaee, M., Faghihi, M., Jomehpour, M.(2022), **Nomadic livelihood resilience through tourism**, *Annals of Tourism Research Empirical*, **3(1):1-11**
- Sifolo, N.,(2015), **The tourism inconvenience of the Ebola epidemic: lessons for the South African tourism sector**, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, **65(5): 1-11**
- Skare, M., Soriano, D. R., Porada-Rochon, M.(2021), **Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry**, *Technological Forecasting & Social Change*, **163(3):1-14**
- Soliku, O., Kyiire,B., Mahama, A., Kubio, C.(2020); **Tourism amid COVID-19 pandemic: impacts and implications for building resilience in the eco-tourism sector in Ghana's Savannah region**, *Heliyon*, **7(3): 1-10**
- Su, D.N., Truong, T.M., Luu, T.T., Thi Huynh, H.M., O'Mahony,B.,(2022), **Career resilience of the tourism and hospitality workforce in the COVID-19: The protection motivation theory perspective**, *Tourism Management Perspectives*, **44(3): 1-12**
- Wardekkera, A. ,Wilka, B. ,Brown, V.,Uittenbroeka, C.,Meesa, H. ,Driessena, P.,Wassena, M. ,Molenaar, A.,Waldad, J.,Runhaar. H.(2020), **A diagnostic tool for supporting policymaking on urban resilience**, *Cities*, **101(4): 1-13**
- Wiczorek-Kosmala, M.(2022), **A study of the tourism industry's cash-driven resilience capabilities for responding to the COVID-19 shock**, *Tourism Management*, **88(1):1-15**
- WWW. UNWTO.ORG
- Yang, E., Kim,J., Hwang,C.S.(2022), **The spatial moderating effect of environmental pollution on the relationship between tourism and community resilience**, *Tourism Management*, **93(3): 1-8**
- Yang, Y., Zhang, C.X., Rickly, J.(2021), **A review of early COVID-19 research in tourism: Launching the Annals of Tourism Research's Curated Collection on coronavirus and tourism**, *Annals of Tourism Research*, **91(2):1-17**
- Yin, X. , Li, J.(2021), **Development of cultural tourism platform based on FPGA and convolutional neural network**, *Microprocessors and Microsystems*, **80(3):1-6**